

1939 р. за постановою уряду УРСР Музейне містечко було реорганізоване і на його базі утворено три установи: «Культурно-історичний заповідник Києво-Печерська Лавра», «Антирелігійний музей» і «Державна історична бібліотека УРСР».

7 грудня 1939 року троє працівників бібліотеки Музейного містечка працювали в Заповіднику «Києво-Печерська Лавра», а 8 грудня були переведені до новоорганізованої Державної історичної бібліотеки разом з великим книжковим фондом самої музейної бібліотеки. Ці троє – Єлізавета Іполітівна Іванова, Іда Марківна Тарасєва і автор цих рядків Ніна Сергіївна Нікольська (Селівачова).

Бібліотека музею знаходилася в 5-му корпусі Музейного містечка і розміщувалася в двох великих залах і одній кімнаті. Крім фондів музейної бібліотеки до ДІБ було передано фонди бібліотеки музею П.П. Потоцького, що знаходилася у віданні історичного музею. Пізніше для цих фондів було виділене приміщення 10-го корпусу.

59

Спочатку штати історичної бібліотеки були невеликі і не повністю укомплектовані. Олена Трохимівна Белова була прийнята зав. відділом обробки та каталогів, Ірина Горохолінська – зав. фондами, Дмитро Опанасович Бочков став завідувачем відділом стародруків, мені було доручено завідування відділом комплектування. Співробітниками бібліотеки тоді ж були зараховані Олена Данилівна Етінгер (знавець іноземних мов), Людмила Михайлівна Павличенко (донька О.Т. Белової, згодом, у період Великої Вітчизняної війни – Герой Радянського Союзу), сестри Валентина і Галина Ванштраль, Галина Таран, Борис Гольценберг та інші.

Після організації бібліотеки дуже скоро директором її був призначений Андрій Решетніков, пізніше – Максим Карпович Козиренко, а перед самою війною – Льовшин І.М. Заступником директора по науковій частині було прийнято кандидата історичних наук Івана Івановича Кравченка. 1940 року до бібліотеки були направлені випускники історичного факультету Київського університету – Георгій Вигура, Кирило Розовик та інші. На зав. відділом комплектування зарахували Мартинова. Мене призначили вченим секретарем, пізніше – в. о. зав. науково-бібліографічним відділом. Секретарем-друкаркою була Катерина Вікторівна Гусєва.

Фонди музейної бібліотеки склалися з двох частин. Перша – то колишня бібліотека митрополита Флавіана, друга – власне бібліотека музею, що поповнювалася новими книгами і періодичними виданнями. Переважна більшість книжок була з історії, атеїзму та мистецтва.

Бібліотека Флавіана мала багато капітальних видань з історії, мистецтва, а також з історії релігії. Вона мала друкований каталог – «Систематический каталог книг библиотеки... Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого». К., 1910. 677 с. (є нині у відділі рідкісних книг). Із найцінніших видань необхідно відзначити такі: «Полное собрание русских летописей»; «Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, изданные Археологической комиссией» в 15-ти томах; «Архив Юго-Западной России»; «Русская историческая библиотека, изданная Археологической комиссией» в 25-ти томах; «Сборник Русского Исторического общества» (128 томів); «Полное (1-е, 2-е и 3-е) Собрание законов Российской империи» – 207 т.; «Художественная галерея Третьяковых в Москве»; «Московская Румянцевская галерея»; «Дрезденская и Лондонская картинные галереи»; «Картины Эрмитажа – издания А.С. Суворина»; «Художественные сокровища России»; «Сборник общества поощрения художеств» в 76 томах; «Русские портреты XVIII и XIX столетий»; «Biblia Sacra polyglotta» у 6-ти томах; «Migne J.P. Patrologiae cursus completus – serie græca» 161 том; «Etlatina» (221 том) та інші.

До цього слід додати, що бібліотека була обладнана в першій залі чудовими шафами горіхового дерева з різними прикрасами і інкрустаціями перламутру. Дверцята не розчинялися, а пересувалися (дуже плавно). Шафи були розташовані попід стінами. В простінках вікон стояли такі самі, але вузькі шафи. Посередині зали були поставлені два великих столи, на яких

60

розміщувалися нові газети і журнали, дуже гарна килимова доріжка прикрашала залу, що правила за читальню для музейних співробітників. Кутова кімната мала обладнання скромніше. Попід стінами стояли великі шафи (без прикрас), а посередині – дві великі стойки. Друга зала виходила в колишній митрополичий сад, в ній були зручні стелажі, на яких розміщувалися книги й періодичні видання.

У книгосховищі дотримувалися т. з. кріпосної розстановки: кожен книгу закріплено за певною шафою, а в межах шафи – за полицею і місцем на полиці. Знаходити книги було легко і зручно.

В часи організації Історичної Бібліотеки була така думка, щоб до неї (крім фондів бібліотек музеїв на території Лаври) передати найбільш цінні книги з історії та історії мистецтва із інших книгозбірень (музеїв та бібліотек) України. Для їх виявлення було організовано ряд відряджень до міст Черкаси, Чернігів, Кременець, Почаїв, Тернопіль та ін.

Працюючи в цей час у відділі комплектування, мені пощастило побувати в усіх цих містах і виявити книги для передачі до історичної бібліотеки. У Чернігівському історичному музеї (кол. Музей Тарновського) зберігалися в доброму стані енциклопедії французьких просвітителів. Багато цінних книг було в бібліотеках Черкаського краєзнавчого музею та Почаївської Лаври.

З приходом до бібліотеки І.І. Кравченка розпочалася активна робота над бібліографією історії України. І.І. Кравченко – учень академіка В.І. Пичети – як учений, саме займався історією України, для бібліотеки він став справжньою знахідкою.

У цей час історична бібліотека порушила питання про організацію історичної бібліографії різних видів, зокрема науково-інформаційної ретроспективної у формі:

1) Центрально-довідкової робочої бібліотеки з історії України (разом з історією СРСР та всесвітньою), як бази для наукової роботи і бібліографічних консультацій;

2) Поточної бібліографії на сторінках науково-бібліографічних записок бібліотек;

3) Показчика бібліографій з історії України, як посібника для наукового працівника, вчителя та рекомендаційні бібліографічні показники для масового читача.

Відомості про ці заходи знаходимо в статті І.І. Кравченка та М.К. Козиренка «Створимо наукову бібліографію історії України» – «Комуніст», 1941, 16 січня (до речі, фотокопію цієї статті мені подарував Ф.Ф. Максименко) та в машинописному документі ДІБ УРСР від 20 березня 1941 р. – «Тези інформації по плануванню роботи «Бібліографія літератури по історії України».

Під керівництвом І.І. Кравченка було аналітично розписано багато збірників, періодичних видань, велика увага приділялася прикнижковій бібліографії.

61

1941 року випускник історичного факультету КДУ Г.К. Вигура, що працював у науково-бібліографічному відділі, їздив у наукове відрядження до Московської історичної бібліотеки, знайомився з її роботою. У мене зберігся звіт Г. Вигури про відрядження (якого подарувала мені в 1949 р. мати Г.К. Вигури, а сам він загинув під час війни). З цього звіту видно, що вже в той час були особисті зв'язки з Державною публічною історичною бібліотекою РРФСР, що Державна історична бібліотека УРСР ставила питання про забезпечення себе обов'язковим примірником, про комплектування бібліотеки через колектор наукових бібліотек, виявляла великий інтерес до бібліографічної роботи інших бібліотек і запозичувала їхній досвід.

На превеликий жаль, Велика Вітчизняна війна припинила діяльність ДІБ УРСР. Її книжкові фонди разом з книгами інших бібліотек м. Києва під час окупації вивезли до Німеччини. Після війни частина книг повернулася, проте до Історичної бібліотеки потрапили з того лише одиниці.

Вдруге на роботу до Державної історичної бібліотеки УРСР мені пощастило потрапити лише в середині 1961 року. До листопада 1974 р. я працювала в науково-бібліографічному відділі. Але про цей період відомості збереглися, с архіви – тож у спогадах немає потреби.